

การเลือกตั้งกับความไม่แน่นอน และระบอบประชาธิปไตยที่ถดถอย

“ความไม่แน่นอน” (Uncertainty) ที่ให้ความสำคัญกับพื้นที่ของความไม่แน่นอนได้ กลายมาเป็นพื้นที่สำคัญของการศึกษาในสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในปัจจุบัน โดยเฉพาะ ความไม่แน่นอนในการเมืองไทย ที่มีการต่อสู้แย่งชิงอำนาจและความหมายกันในช่วง 2 ทศวรรษ ที่ผ่านมา ส่งผลให้ภูมิทัศน์ทางการเมืองไทยเปลี่ยนไปอย่างไพศาล

การเลือกตั้ง 24 มีนาคม 2562 และ 14 พฤษภาคม 2566

ความเปลี่ยนแปลงของการเลือกตั้ง 24 มีนาคม 2562 และ 14 พฤษภาคม 2566 ได้ ก่อให้เกิดภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ ๆ ที่เป็นการต่อสู้ภายใต้ความสัมพันธ์ในระดับพื้นที่ที่อาศัย ความสัมพันธ์ในระดับการเห็นหน้าค่าตา และการต่อสู้ในโลกเสมือนหรือพื้นที่ออนไลน์ อีกทั้ง กระบวนการต่อสู้ในแง่ของอุดมการณ์ที่เป็นนามธรรม ที่ไม่ยึดติดอยู่กับอรรถประโยชน์เฉพาะ หน้าเท่านั้น ซึ่งจะเห็นการเสนออุดมการณ์ทั้งของฝ่ายอนุรักษนิยม และฝ่ายก้าวหน้าหรือ ประชาธิปไตย ที่ต่างสร้างคุณค่าความหมายของการนิยามทางการเมือง ซึ่งต่างจากการเมือง แบบเดิมภายใต้สื่อออนไลน์ได้กลายเป็นสมรภูมิสำคัญในการต่อสู้

พื้นที่ออนไลน์ได้เปิดพื้นที่ให้คนที่แตกต่างกันในแง่สถานะ ความคิด และวิถีชีวิต เข้ามา เชื่อมต่อกันด้วยความสนใจ หรือประเด็นร่วมกันในหลายระดับ และสามารถสร้างพื้นที่การเมือง ของการเคลื่อนไหว เชื่อมต่อกันในการเลือกตั้ง ซึ่งจะเห็นว่าการเลือกตั้งวันที่ 24 มีนาคม 2562 และ 14 พฤษภาคม 2566 พรรคการเมืองต่าง ๆ ได้ใช้พื้นที่ออนไลน์ในการหาเสียงอย่างเข้มข้น โดยเฉพาะพรรคอนาคตใหม่และก้าวไกลที่ได้รับเลือกตั้งจำนวนมาก ซึ่งการต่อสู้ในโลกออนไลน์ ได้กลายมาเป็นสมรภูมิสำคัญในการสร้างวาระทางการเมืองของคนกลุ่มต่าง ๆ

การเลือกตั้งวันที่ 24 มีนาคม 2562 และ 14 พฤษภาคม 2566 มีการออกแบบระบบ เลือกตั้งใหม่ที่มีความหมายเฉพาะเพื่อให้พรรคการเมืองมีขนาดเล็กลง หรือไม่สามารถชนะการ เลือกตั้งได้เสียงข้างมาก¹ ทั้งก่อให้เกิดการต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์อย่างเข้มข้นระหว่าง “เอาเผด็จ การกับต่อต้านเผด็จการ” กลายเป็นวาทกรรมหลักในการเลือกตั้งปี 2562 และ 2566 ส่วนการ ต่อสู้แบบอื่น เช่น นโยบายที่เคยเป็นพื้นที่หลักถูกลดความสำคัญลง การเลือกตั้งกลายเป็น สนามของการเลือกในเชิงอุดมการณ์อย่างชัดเจนมากขึ้น อีกทั้งเป็นการต่อสู้ของคนต่างรุ่นที่มี นัยทางการเมืองอย่างสำคัญ แม้ว่าความเปลี่ยนแปลงการก่อตัวขึ้นมาของคนกลุ่มใหม่ที่ตื่นตัว ทางการเมือง ได้แสดงบทบาทเป็นผู้กระทำการทางการเมือง

คนกลุ่มใหม่นี้เติบโตขึ้นมาภายใต้บริบทของพื้นที่ทางการเมืองในสังคมช่วงหลังจากปี พ.ศ. 2540 บนพื้นฐานของวาทกรรมการพัฒนาและการช่วงชิงความหมายในฐานะผู้กระทำการ

¹ ดูเพิ่มเติม, สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. 2561. *ระบบเลือกตั้งเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.

ทางการเมืองแสดงให้เห็นภูมิทัศน์พื้นที่ทางการเมืองที่เปลี่ยนไป สังคมออนไลน์จะเปิดให้มีพื้นที่ การแสดงออกทางการเมืองมากขึ้น พลังของสื่อสังคมออนไลน์ได้เป็นสื่อกลางของการ เคลื่อนไหวสังคมของคนรุ่นใหม่ นำมาสู่การรวมกลุ่ม เชื่อมโยงข้ามเครือข่ายทางสังคมที่ หลากหลาย ก่อให้เกิดโอกาสในการขยายเครือข่าย และเอื้อให้ผู้ที่ตื่นตัวทางการเมืองได้เชื่อมต่อกับ ผู้ที่มีประสบการณ์ด้านอื่น ๆ จนเชื่อมโยงไปสู่การชุมนุมประท้วงในพื้นที่จริง แทนการปิดกั้นพื้นที่ การเมืองในโลกความจริง ความคิดเห็นและการเคลื่อนไหวในโลกออนไลน์ปรับเปลี่ยนจากการก่อตัวหรือจัดตั้งในพื้นที่กายภาพไปสู่พื้นที่สาธารณะ ส่งผลให้เกิดการเคลื่อนไหวไร้รูปแบบ ปราศจากการจัดตั้ง ซึ่งต่างจากการเมืองในทศวรรษก่อนหน้า

การเมืองมวลชน

การเมืองมวลชนเหลืองแดงในหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเกิดจากการจัดตั้ง ในหลายมิติทั้งปูฐานทางความคิด ระดมคน จัดตั้งชุมชนทั้งทางกายภาพและบนอากาศ (สื่อ) เพื่อให้สามารถระดมทรัพยากรในการต่อสู้ จนเป็นความยึดเหนี่ยวอย่างยาวนาน พรรคเพื่อไทย ได้ทำงานมวลชนผ่านการเคลื่อนไหวของคนเสื้อแดงมาอย่างยาวนาน² ได้มีการ "จัดตั้งทาง ความคิด" ของผู้คนจนนำมาสู่อาการตาสว่าง การตั้งคำถามต่ออะไรต่ออะไรที่ก่อนหน้านี้ไม่น่าจะเป็น คำถามด้วยซ้ำ เป็นการสร้างฐานความคิดใหม่ของผู้คนทั้งนั้น ไม่ได้เกิดลอย ๆ บนอากาศ ราบตุ การที่คนที่ "คอเดียวกัน" "ความคิดเดียวกัน" มาเคลื่อนไหวฟังปราศรัยประหนึ่งว่าไม่มีการ จัดตั้ง ก็เกิดจากการจัดตั้ง(ปะทะ)ทางความคิดเปลี่ยนแปลงในทางความคิดของหลาย ๆ คน ในช่วงหลายปีนี้ทั้งนั้น ยกตัวอย่างเช่น นิตินาถุ์ ประชาไท ฟ้าเดียวกัน ฯลฯ ไม่มากก็น้อย³

ทั้งนี้ทั้งนั้น พรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลกับการเมืองภาคประชาชน ผ่านการเคลื่อนไหว ของมือบตั้งตั้งแต่ปี 63 มันแยกขาดจากกันได้ ในแง่ที่การเมืองภาคประชาชน ทำให้กระแสของ พรรคได้รับความนิยมอย่างสูง และนำมาสู่การเองของการเลือกตั้งที่ทำให้พรรคชนะในปี 2566

² อภิชาติ สกิตนินรามัย ยุคติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวครพันธ์ุ. 2556. *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย*. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสธ.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. และ อภิชาติ สกิตนินรามัย. 2566. "ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย": ผลการเลือกตั้ง 2566 "สองนคราประชาธิปไตย". *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*. 19, 2. 261-286. และ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, บรรณาธิการ. 2556. *Becoming red / กำเนิดและพัฒนาการเสื้อแดงในเชียงใหม่*. เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

³ เกิดจากการทำงานเพื่ออธิบายปรากฏการณ์หลายปริเฉทของคนที่ไม่เอื้อและไม่เอื้ออีกมากมาย ปฏิเสธไม่ได้ ว่าการจัดตั้งคือกระบวนการหนึ่งทางการเมือง ถ้าเราปฏิเสธก็ไม่มีทางที่จะได้ ส.ส. เขตในอนาคต ถ้าเราจะคืน ความเป็นการเมืองให้แก่การเมืองทุกพรรคก็อย่ากลัวการจัดตั้ง ส่วนใครจะเสวยผลแห่งการจัดตั้งนั้น ๆ คนที่เขา ทำก็อาจไม่ได้คิดหรือถึงคิดก็ไม่บอกมาโต้งๆ และการจัดตั้งก็มีหลายระดับ หลายมิติ ไม่ได้หมดแคบอย่างที่เร ้าใจเอาแบบง่าย ๆ การตีกรอบการจัดตั้งให้แคบจนนำมาสู่มिरาจ (mirage) ทางความคิดเป็นภาพลวง ให้เรา ไม่เข้าใจปรากฏการณ์

ด้วย อาจกล่าวได้ว่าการเมืองของอนาคตใหม่/ก้าวไกลดำรงคู่ขนานกับการเมืองภาคประชาชน ดังที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกลให้ข้อมูลว่า "...มันคงแยกไม่ได้หรอก เพราะว่าเท่าที่ตามความเข้าใจนะ คือมีอบทั้งหมดทั้งมวลที่เกิดขึ้น มันเริ่มจากที่อนาคตใหม่ถูกยุบ แล้วรณรงค์ที่สกายวอร์ค...ประมาณ 4 ปี เพราะมันไม่เคยมีมีอบเลย (มีแต่มันไม่มีมีอบใหญ่)...มันไม่มีการรวมตัวกันอย่างแข็งแรง เหมือนครั้งที่ธนากรรวมตัวกันที่สกายวอร์ค แล้วครั้งนั้นคนมันไปมันกล้า ทำให้มีการขมิกลาง เป็นครั้งอื่น ๆ มีอบแอร์รี่ พอตเตอร์ มีอบแอมทาโร่ แล้วสุดท้ายมาจุดมาติดเป็นมีอบใหญ่"⁴ จะเห็นได้ว่าการเคลื่อนไหวในช่วงปี 2563-2565 ก่อให้เกิดภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ ๆ ส่วนหนึ่งเป็นคนรุ่นใหม่ที่กำลังกลายเป็นโหวตเตอร์ให้พรรคก้าวไกลในเวลาต่อมา⁵

ระบบเลือกตั้งใหม่

การเลือกตั้งวันที่ 24 มีนาคม 2562 ออกแบบระบบเลือกตั้งที่ต้องการบั่นทอนบางพรรค แต่ขณะเดียวกันก็นำมาสู่การต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์อย่างเข้มข้นระหว่าง “เอาเผด็จการกับต่อต้านเผด็จการ” กลายเป็นวาทกรรมหลักในการเลือกตั้งปี 2562 และพบว่าพรรคฝ่ายอนุรักษ์นิยมสามารถสร้าง “วาระ” เพื่อจูงใจให้สามารถชนะเลือกตั้งได้ ซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกในเชิงอุดมการณ์อย่างชัดเจน

ส่วนการเลือกตั้ง 14 พฤษภาคม 2566 มีการกลับไปใช้ระบบการเลือกตั้งเดิม ที่มี ส.ส. มาจากสองส่วนคือ ระบบเขต และระบบบัญชีรายชื่อ ซึ่งมีการคาดการณ์กันว่าจะทำให้พรรคเพื่อไทยได้รับการเลือกตั้งอย่างถล่มทลาย แต่ภายใต้ความไม่แน่นอน และภูมิทัศน์การเมืองที่เปลี่ยนไปเป็นการต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์ระหว่างประชาธิปไตยกับเผด็จการ ทำให้พรรคก้าวไกลที่กระแสไม่สูงมากนักในขณะที่มีการประกาศให้เลือกตั้งใหม่ ๆ แต่ด้วยความชัดเจน และการชูการต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์ทำให้ชนะเลือกตั้ง 151 ที่นั่ง โดยเฉพาะในระบบเขตที่เหนือความคาดหมาย กล่าวคือ ความไม่แน่นอนเป็นทั้งโอกาส และวิกฤติของแต่ละฝ่าย ที่ไม่สามารถคาดการณ์ความไม่แน่นอนนั้นได้ แตกต่างจากการเมืองในระบบรัฐประหาร หรือการเมืองของการเลือกตั้งแบบเก่า ๆ ที่สามารถคาดการณ์ทิศทาง หรือจัดความสัมพันธ์ระหว่างชนชั้นนำได้⁶ แต่การเลือกตั้งเป็นสิ่งที่คาดการณ์ไม่ได้และทำลายกลุ่มอำนาจเดิม ท้ายที่สุด หลังการเลือกตั้งก่อให้เกิด

⁴ สัมภาษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล วันที่ 3 ตุลาคม 2566 ณ สปปายะสภาสถาน

⁵ อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ. 2565. *โครงการวิจัย “ให้มันจบที่รุ่นเรา”: ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*. ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0 สนับสนุนโดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

⁶ McCargo, Duncan. 2005. Network Monarchy and Legitimacy Crisis in Thailand. *The Pacific Review*, 18(4), 499. และ Mérieau, Eugénie. 2016 Thailand’s Deep State, Royal Power, and the Constitutional Court (1997–2015), *Journal of Contemporary Asia*, 46, 3:445-466.

สถานการณ์ไม่แน่ พรรคก้าวไกลที่ได้อันดับหนึ่งไม่สามารถตั้งรัฐบาลได้ และเกิดรัฐบาลข้ามขั้วที่ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนทางการเมืองเมืองอีกครั้ง ทั้งยังสะท้อนให้เห็นความไม่ตั้งมั่นของระบอบประชาธิปไตยในสังคมไทย

พรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลในการต่อสู้ในอากาศ

พรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลเป็นพรรคที่ต้งขึ้นมาไม่นานแต่ได้รับความนิยอย่างสูงจากประชาชน โดยยุทธศาสตร์ของพรรคคือการต่อสู้ในพื้นที่ออนไลน์และดึงคะแนนของคนรุ่นใหม่ผ่านการต่อสู้ในเชิงอุดมการณ์ เพราะภูมิทัศน์การเมืองไทยในช่วงหลายปีตกอยู่ภายใต้ระบอบเผด็จการที่ยาวนาน อีกทั้งการเพิ่มขึ้นของผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกเป็นจำนวนมากเป็นประวัติศาสตร์⁷ รายงานว่าจำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งแรกในการเลือกตั้งทั่วไป ปี 2554 คิดเป็น 1.96% ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด แต่ในปี 2562 จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งครั้งแรกกลับเพิ่มขึ้นเป็น 13.74% ของจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทั้งหมด⁸ คิดเป็นจำนวนคนรุ่นใหม่ 7.3 ล้านคน

อีกทั้งพรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลมุ่งหาเสียงผ่านออนไลน์ในรูปแบบต่าง ๆ ก่อนยุบพรรคมีคนกดถูกใจในเพจพรรค 1,018,114 บัญชี (Account) กดติดตามพรรค 1,240,718 บัญชี⁹ รวมทั้งมีเพจสาขาพรรคตามภูมิภาคต่าง ๆ อีกจำนวนมาก ซึ่งยุทธศาสตร์สู้ “บนอากาศ” ใช้เพื่อแย่งชิงฐานคะแนนของคนรุ่นใหม่ ขณะที่พรรคพลังประชารัฐที่มีแนวคิดอนุรักษ์นิยมในเฟซบุ๊กพรรคถึงวันที่ 30 เมษายน 2563 มีคนกดถูกใจพรรคจำนวน 179,189 บัญชี กดติดตามพรรค 192,325 บัญชี¹⁰ จะเห็นได้ว่าพรรคพลังประชารัฐเน้นการหาเสียงผ่านเครือข่ายหัวคะแนน และใช้กลยุทธ์การเมืองแบบเก่าจึงให้ความสำคัญกับพื้นที่ออนไลน์น้อยกว่าพรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกล

นอกจากนี้ การเติบโตขึ้นของสื่อออนไลน์ใหม่ ๆ ที่เป็นช่องทางติดต่อสื่อสาร ทำให้ “การเมืองในแบบพื้นผิว” มีความสำคัญลดลงหรือสามารถสื่อสารได้เฉพาะบางกลุ่ม ข้างต้นนำมาสู่การปรับเปลี่ยนผลการเลือกตั้ง ที่ได้กลายเป็นพื้นที่แย่งชิงของของกลุ่มการเมืองต่าง ๆ โดยเฉพาะพรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลที่ได้ปรับการหาเสียงในระดับพื้นผิวที่ต้องอาศัยเครือข่ายความสัมพันธ์ต่าง ๆ ไปสู่การต่อสู้ในพื้นที่ออนไลน์ที่อาศัยความสัมพันธ์ใหม่ ๆ ที่แตกต่างจาก

⁷ McCargo, Duncan, and Anyarat Chattharakul. 2020. *Future Forward : the rise and fall of a Thai political party*. Copenhagen, Denmark : NIAS Press.

⁸ อันนา หล่อวัฒนตระกูล 2562 “ผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกกับพลังคนรุ่นใหม่ในวันที่การเมืองไทยแปรผัน” *ประชาไท* สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://prachatai.com/journal/2019/03/81669>

⁹ พรรค อนาคตใหม่ - Future Forward สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563

<https://www.facebook.com/FWPThailand/>

¹⁰ พรรคพลังประชารัฐ สืบค้นวันที่ 30 เมษายน 2563

<https://www.facebook.com/PPRPThailand/>

เดิม และสามารถได้รับเลือกตั้งเป็นจำนวนมาก อาจถือว่าเปลี่ยนการต่อสู้ในพื้นที่การเมืองแบบเดิม ๆ ดังจะเห็นได้ว่า การเลือกตั้งปี 2566 ที่ผ่านมากเกิด “หวัคະแนนธรรมชาติ” ที่ออกมาหาเสียงให้พรรคก้าวไกลจำนวนมาก ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พรรคก้าวไกลชนะการเลือกตั้ง¹¹

กลุ่มคนที่เข้าไปสนับสนุนพรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลสามารถแยกออกเป็นคน 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มที่หนึ่ง กลุ่มคนที่เคยเข้าร่วมเคลื่อนไหวทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมั่นในอุดมการณ์ระบบประชาธิปไตย เคยสนับสนุนพรรคไทยรักไทย พลังประชาชน และเพื่อไทยมาอย่างต่อเนื่อง และเห็นว่าอนาคตใหม่/ก้าวไกลคือพรรคทางเลือกในเชิงอุดมการณ์ที่เข้มแข็ง จึงหันมาสนับสนุนพรรคนี้แทน กลุ่มที่สอง คนรุ่นใหม่ที่สนใจการเมือง และฟังจะสนใจการเมือง คนกลุ่มนี้เชื่อมั่นว่าธนาธร พิธาและอนาคตใหม่/ก้าวไกล รวมถึงแกนนำพรรคคนอื่น ๆ จะสามารถบริหารประเทศ และมีอุดมการณ์ ทำให้เป็นความหวังที่จะพัฒนาประเทศได้ จากความชื่นชอบในหัวหน้าพรรค หรือคนอื่น คนกลุ่มนี้ได้เข้ามาร่วมเคลื่อนไหวกับพรรคในลักษณะต่าง ๆ ผ่านทางเครือข่ายออนไลน์ เช่น เฟซบุ๊ก ติ๊กต็อก และทวิตเตอร์ ผ่านแฮชแท็กต่าง ๆ รวมทั้งเป็นฐานคะแนนในการเลือกตั้ง ส่งผลให้พรรคได้รับคะแนนเสียงจำนวนมาก

นอกจากนี้ จะเห็นว่าผู้สนับสนุนไม่ยึดโยงอยู่ในระบบราชการที่ได้ประโยชน์จากรัฐประหาร เขาเหล่านี้อยู่ในภาคที่มีความเสี่ยงแตกต่างกัน ไม่มีอภิสิทธิ์ในเรื่องต่าง ๆ มากนัก จึงมีความหวังว่าระบอบประชาธิปไตยจะสร้างทางเลือกและเสรีภาพในชีวิต “พรรคนี้เป็นพรรคแห่งความหวัง” ของคนหลากหลายกลุ่ม¹² ทั้งนี้ทั้งนั้น คนที่สนับสนุนพรรคไม่ได้มีแต่คนรุ่นใหม่ในสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เท่านั้น แต่มีคนหลากหลายอายุ หลายชนชั้น แต่มีอุดมการณ์คล้าย ๆ กัน พรรคอนาคตใหม่โดยนัยนี้จึงเป็นตัวแทนอุดมการณ์ฝ่ายก้าวหน้า จนมีคำกล่าวว่าเขาคือ “ทายาทของคณะราษฎร”¹³ ที่เป็นทั้งทิศทางธรรมาภิบาลของการเปลี่ยนแปลง และถูกกล่าวหาว่าล้มเจ้าอยู่ในที่

พรรคอนาคตใหม่/ก้าวไกลได้ใช้การสื่อสารผ่านทั้งเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ จนได้รับเลือกตั้งจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ทางการเมืองของแบบใหม่ ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมข้างต้น เกิดท่ามกลางบริบทของสื่อออนไลน์ที่ได้กลายมาเป็นเครื่องมือทางการเมืองของคนกลุ่มต่าง ๆ พื้นที่ออนไลน์เปิดให้แสดงออกทางการเมืองมากขึ้น พลังของสื่อ

¹¹ บัญชีผู้ใช้ในทวิตเตอร์ในไทยอย่างรวดเร็ว จาก 2.7 ล้านบัญชี ในปี 2557 เป็น 4.1 ล้านบัญชี ในปี 2562 (ซีพีซี ไทย 2562ก) รวมทั้งจำนวนผู้ใช้เฟซบุ๊กที่เพิ่มขึ้นโดยในปี 2558 มีบัญชีผู้ใช้จำนวน 35 ล้านบัญชี แต่ในปี 2562 มีบัญชีผู้ใช้จำนวน 52 ล้านบัญชี ซึ่งเพิ่มขึ้นมาเกือบ 2 เท่าในช่วง 5 ปี ซึ่งเทคโนโลยี

¹² ดูเพิ่มเติมใน, อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ. 2565. *โครงการวิจัย “ให้มันจบที่รุ่นเรา”: ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*. ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0 สนับสนุนโดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).

¹³ สัมภาษณ์นักเขียน นักศึกษาในค่ายพรรคอนาคตใหม่เมื่อวันที่ 17-18 มกราคม 2563 ณ อำเภอแม่อน จังหวัดเชียงใหม่

สังคมออนไลน์ได้เป็นสื่อกลางของการเคลื่อนไหวทางสังคมของคนรุ่นใหม่ ที่นำมาสู่การรวมกลุ่มเพื่อสร้างบทสนทนาในประเด็นต่าง ๆ

ระบอบประชาธิปไตยที่ตั้งมั่น

อย่างไรก็ตาม การเกิดขึ้นของคนกลุ่มใหม่ที่เข้ามาคัดง้างกับความคิดจารีตในพื้นที่การเมืองผ่านการเลือกตั้ง นำมาสู่ความพยายามในการใช้ความคิดความไม่แน่นอนเพื่ออธิบายการเมืองไทย ในเชิงทฤษฎีเพื่อที่จะช่วยให้เข้าใจสังคมไทยมากขึ้น อีกทั้ง อดช่องว่างของแนวคิดอื่นให้รอบด้านมากขึ้น การมองการเมืองในเชิงสถาบันมักติดยึดอยู่ชั้นนำในฐานะผู้กระทำการ C. Wright Mills (1959) *The Power elite*¹⁴ ที่ชี้ให้เห็นความแน่นอนของเครือข่ายอำนาจของชนชั้นนำในอเมริกาที่กำหนดทิศทางทางการเมืองและสังคม ซึ่งไม่ต่างจากสังคมไทยก็ตกอยู่ภายใต้สภาวะนั้นมาหลายทศวรรษ โดยไม่มีกั้งอื่น ๆ มาตัดทอนคัดง้าง ทำให้การเมืองไทยหยุดนิ่ง และไม่เห็นผู้กระทำการอื่น ดังที่มีการอธิบายสังคมไทยผ่านเครือข่ายชนชั้นนำที่ใช้กรอบคิดแบบเครือข่ายเชิงสถาบัน (Network Monarchy)¹⁵ และรัฐพันลึก¹⁶ (Deep State) เพื่อสร้างหลักประกันระยะยาวให้กับผู้มีอำนาจ¹⁷ แต่การรัฐประหารทั้งสองครั้งในปี 2549 และ 2557 ก่อให้เกิดความไม่แน่นอนขึ้นจากการสร้างเครือข่ายเชิงสถาบันส่วนบุคคลและสถาบันเชิงเครือข่าย การที่รัฐและเครือข่ายสถาบันพระมหากษัตริย์พยายามที่จะรวบอำนาจมากขึ้นในสังคมประชาธิปไตย ซึ่งจะยิ่งก่อให้เกิดการต่อต้าน ดังนั้นการเกิดขึ้นของกลุ่มก้อนที่เกิดขึ้นมาต่อต้านคัดง้าง กับการพยายามที่จะสร้างเสถียรภาพทางอำนาจก่อให้เกิดผลที่คาดเดาไม่ได้ อาทิการเกิดขึ้นของภูมิทัศน์การเมืองแบบใหม่ผ่านการเลือกตั้งและนโยบายประชานิยม รวมถึงการเกิดขึ้นของคนกลุ่มใหม่ ที่เข้ามาท้าทายตั้งคำถามต่ออำนาจนำเดิม ในกระบวนการที่พยายามสร้างความแน่นอนโดยมีต้นทุนที่วางอยู่บนความไม่แน่นอนของเครือข่าย อีกทั้งลดทอนความชอบธรรมของเครือข่ายเชิงสถาบันที่มีการต่อต้านอย่างต่อเนื่องทั้งคนเสื้อแดง¹⁸

¹⁴ Mills, C. Wright. 1959. *The Power elite*. New York : Oxford University Press.

¹⁵ McCargo, Duncan. 2005. Network Monarchy and Legitimacy Crisis in Thailand. *The Pacific Review*, 18(4), 499.

¹⁶ Mérieau, Eugénie. 2016 Thailand's Deep State, Royal Power, and the Constitutional Court (1997–2015), *Journal of Contemporary Asia*, 46, 3:445-466.

¹⁷ อาสา คำภา. 2561. พลวัตสถาบันพระมหากษัตริย์เชิงเครือข่าย-ข้อสังเกตว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงของเครือข่ายชนชั้นนำไทย พ.ศ. 2495 -

2535. *วารสารไทยคดีศึกษา* 15: 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม).

¹⁸ อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุกติ มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวีครพันธุ์. 2556. *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย*. เชียงใหม่: แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสร). สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พรรคอนาคตใหม่¹⁹ การเกิดขึ้นของคนกลุ่มใหม่ เช่น แนวร่วมเยาวชน นิสิต นักศึกษาในปี 2563²⁰ เป็นต้น

อีกทั้ง ความไม่แน่นอนอันนี้ผู้มีอำนาจไม่สามารถที่จะควบคุมได้ รัฐประหารจึงเป็น ภาวะการณ์ หรือสร้างภาวะการณ์ของความไม่แน่นอนขึ้นมา (Schedler 2013) แม้ว่าสังคมไทย จะรู้ยู่รัฐประหารเป็นความแน่นอนแบบหนึ่งในแง่ที่คอยคุมความความเป็นไปทางการเมือง แบบรัฐพันลิก รัฐประหารจึงเป็นความพยายามของฝ่ายผู้มีอำนาจที่จะควบคุมความไม่แน่นอน ในทางการเมือง เพื่อสร้างเสถียรภาพของชนชั้นนำ รัฐประหารจึงมีสถานะเป็นเครื่องมือที่สร้าง หลักประกันของความแน่นอนแบบหนึ่ง ที่เครือข่ายชนชั้นนำรวบอำนาจ และแบ่งสรรอำนาจใน หมู่ของผู้ซึ่งอยู่ในฝ่ายเดียวกัน แต่ในขณะเดียวกันก็สร้างความไม่แน่นอนขึ้นเช่นกันผ่านการ ต่อต้านและเคลื่อนไหวของคนกลุ่มใหม่ ๆ ที่ชนชั้นนำไม่สามารถควบคุมได้ การรัฐประหารจึงผิด และเผยให้เห็นอำนาจที่เร้นรัฐกลายมาเป็นอำนาจที่เปิดเผยที่สร้างมันสร้างความไม่แน่นอนให้ อำนาจเชิงเครือข่ายเดิมอีกทางหนึ่ง²¹

ขณะที่ จิราภรณ์ คำจันทร์²² ได้ให้ความหมายของประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่นไว้ว่า "...คือ ปรากฏการณ์ความล้มเหลวของการทำให้เป็นประชาธิปไตยอันมีข้อบ่งชี้หลายประการ สำคัญ ที่สุดคือ การรัฐประหาร นับแต่หลัง พ.ศ. 2475 เกิดการรัฐประหารถึง 13 ครั้ง อีกประการคือ รัฐธรรมนูญไทยไม่อาจสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชนในการปกป้องรักษารัฐธรรมนูญ ร่วมกัน ซ้ำยังกลับกลายเป็นเครื่องมือของชนชั้นนำในการรักษาอำนาจทางการเมือง มากกว่าที่จะมุ่งเน้นการจรรโลงประชาธิปไตย การขับเคี่ยวต่อสู้ภายในหมู่ชนชั้นนำมักนำมาซึ่งวิกฤตการณ์ ทางการเมือง และมักจบลงด้วยการรัฐประหารที่ส่งผลให้ประเทศไทยต้องออกจากกระบวนการ ทำให้เป็นประชาธิปไตย อันสะท้อนถึงการที่ชนชั้นนำไม่มีเจตนาที่จะสถาปนาและจรรโลง ประชาธิปไตยให้มั่นคงอย่างแท้จริง ประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น คือบทสรุปที่หวังเป็นอย่างยิ่ง ว่า จะไม่ใช่ บทสรุป และ / หรือจุดจบของการทำให้เป็นประชาธิปไตย ที่ลี้กวันอาจตั้งมั่นในประเทศ

¹⁹ McCargo, Duncan, and Anyarat Chattharakul. 2020. *Future Forward : the rise and fall of a Thai political party*. Copenhagen, Denmark : NIAS Press.

²⁰ Saowanee Alexander. (2021). "Sticky Rice in the Blood: Isan People's Involvement in Thailand's 2020 anti-government Protests," *Critical Asian Studies*. DOI: 10.1080/14672715.2021.1882867. Kanokrat Lertchoosakul. 2021. "The White Ribbon Movement: High School Children in the 2020 Thai Youth Protests," *Critical Asian Studies*. DOI: 10.1080/14672715.2021.1883452 และอนุสรณ์ อุณโณ และคณะ. 2565. *โครงการวิจัย "ให้มันจบที่ รุ่นเรา": ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและการเมืองร่วมสมัย*. ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย 4.0 สนับสนุนโดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช).

²¹ นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2559. รัฐพันลิกกับร่างรัฐธรรมนูญ. *ประชาไท*. (ออนไลน์). <https://prachatai.com/journal/2016/04/65105>.

²² จิราภรณ์ คำจันทร์. 2562. *ประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น*. กรุงเทพฯ : มติชน.

แห่งนี้ ได้สะท้อนให้เห็นสภาวะการณ์ทางการเมืองไทยในช่วง 3 ทศวรรษที่ผ่านมา และจากการศึกษาของ ลีพรธณ นกสวน สวัสดิ์²³ (2560) พบว่าสาเหตุที่ประชาธิปไตยไทยไม่ตั้งมั่นมาจาก "ความแตกแยกและทะเลาะกันเองในฝ่ายที่สนับสนุนประชาธิปไตย ไม่ปรากฏชัดว่าผู้นำทางการเมืองทั้งที่มาจากทางเลือกตั้ง และชนชั้นนำในสังคมมีเจตนาารมณและความมุ่งมั่นในการวางรากฐานประชาธิปไตย ขาดฉันทามติในการปฏิรูปรัฐธรรมนูญ ทั้งในเนื้อหาและกระบวนการได้มาซึ่งรัฐธรรมนูญ การดำรงอยู่ของกองทัพเหนือรัฐบาลพลเรือน และการที่การเลือกตั้งของไทยยังไม่เป็นสถาบันที่ได้รับการยอมรับ ว่าเป็นเครื่องมือในการแก้วิกฤติการเมืองและเป็นปัจจัยเบื้องต้นของการเปลี่ยนผ่านไปสู่ประชาธิปไตย" ซึ่งจะเห็นได้ว่าในช่วงหลายปีที่ผ่านมาได้เกิดการรัฐประหารและทำให้กระบวนการเรียนรู้ในระบอบประชาธิปไตยหยุดชะงัก²⁴ หรือที่ลิตีต ธีรเวคิน (2553) ให้นิยามว่าเป็นวงจรอุบาทว์ทางการเมือง²⁵ แม้มีการเลือกตั้งบางยุคก็เป็นเครื่องมือสร้างความชอบธรรม แต่นายกรัฐมนตรีและโครงสร้างอำนาจยังผูกขาดอยู่กับชนชั้นนำส่วนน้อย²⁶ หรือแม้จะชนะเลือกตั้งก็ไม่สามารถตั้งรัฐบาลได้ เจกเช่นการเลือกตั้งในปี 2562 และ 2566 การที่การเมืองขาดความแน่นอน ทำให้ง่ายต่อการเข้ามาแทรกแซงทางการเมืองของเหล่าอภิชนส่วนน้อย และเป็นการบ่อนทำลายการเมืองในระบอบประชาธิปไตยไปด้วยในตัว²⁷

อีกทั้ง ความไม่มั่นคงของระบอบรัฐสภาส่งผลต่อประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น ตัวอย่างเช่น ความถดถอยของพรรคเก่าแก่อย่างประชาธิปัตย์ จนแทบหมดสภาพความเป็นพรรคการเมือง มีสถานะเพียงกลุ่มการเมืองเท่านั้น หรือการที่พรรคที่ชนะการเลือกตั้งอันดับหนึ่ง ไม่สามารถตั้งรัฐบาลได้ในการเลือกตั้งปี 2562 และปี 2566 ก็ชี้ให้เห็นกลไกเชิงอำนาจของกลุ่มอภิชนส่วนน้อยในการใช้อำนาจเร้นรัฐในการควบคุมทิศทางทางการเมืองให้เป็นไปตามที่ตนปรารถนา²⁸ ความไม่ตั้งมั่นนี้ส่งผลต่อการสถาปนาระบอบประชาธิปไตยโดยประชาชนไปอีกระยะเวลานาน แต่ในอีกแง่ ก็ทำให้คนตาสว่างเห็นความฟิสิกการของระบอบ และอำนาจเร้นรัฐหรือ deep state ยิ่งโผล่พ่นน้ำให้คนเห็นมากขึ้น

²³ ลีพรธณ นกสวน สวัสดิ์. 2560. *เส้นทางสู่ประชาธิปไตยที่ไม่ย้อนกลับ : ปัจจัยเชิงสถาบันการเมืองกับประชาธิปไตยที่ตั้งมั่น*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า.

²⁴ ศุทธิกานต์ มีจัน. 2562. บทความหนึ่งสื่อ ประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น. *วารสารการเมืองการปกครอง* 9 (2 พฤษภาคม - สิงหาคม 2562).

²⁵ ลิตีต ธีรเวคิน. 2553. พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขปรับปรุง. *การเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

²⁶ อติพันธ์ พรหมพันธุ์ใจ. 2563. *เปรมาริปไตย : การเมืองไทยระบอบไฮบริด*. กรุงเทพฯ : Illuminations Editions.

²⁷ Schedler. A., 2013. *The Uncertainty: Sustaining and Subverting Electoral Authoritarianism*. Oxford: Oxford University Press.

²⁸ Mérieau, Eugénie. 2016 Thailand's Deep State, Royal Power, and the Constitutional Court (1997–2015), *Journal of Contemporary Asia*, 46, 3:445-466.

กล่าวถึงที่สุด แม้การเลือกตั้งในทศวรรษ 2540 และที่สำคัญคือปี 2562 และ 2566 จะเกิดภูมิทัศน์ทางการเมืองใหม่ ๆ จากการเลือกตั้งที่มาค้ำจุนการเปลี่ยนผ่านแบบเดิม²⁹ แต่ก็ไม่เพียงพอที่จะทำให้ประชาธิปไตยในสังคมตั้งมั่นได้ ถึงที่สุด การเลือกตั้งปี 2566 จะเหมือนว่าเป็นการขีดเส้นยุคสมัยระหว่างยุคเก่ากับยุคใหม่เพิ่งเริ่ม การขีดเส้นระหว่างพรรคที่ยึดมั่นในระบอบประชาธิปไตยกำลังเดินทาง ปฐมบทของการต่อสู้ระหว่างสิ่งใหม่กับสิ่งเก่า เป็นเส้นเรื่องของการสร้างความไม่มั่นคงให้ระบอบเผด็จการ ต้องเปลี่ยนการเขียนใหม่ ซึ่งท้ายที่สุดจะเป็นเรื่องน่าเศร้าที่บทสรุปต้องเป็นรัฐบาลข้ามชั่ว เป็นแค่ส่วนหนึ่งของระบอบจารีตเดิม ทำให้ระบอบประชาธิปไตยยังอยู่ในวังวนของความไม่แน่นอน

.....

ผู้เขียน

ผศ.ดร.ชัยพงษ์ สำเนียง

ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

²⁹ ดูเพิ่มใน, อภิชาติ สถิตนิรามัย. 2566. “บททวนภูมิทัศน์การเมืองไทย”: ผลการเลือกตั้ง 2566 และ “สองนัคราประชาธิปไตย”. *วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 19, 2. 261–286.

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- จิราภรณ์ ดำจันทร์. 2562. *ประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- นิธิ เอียวศรีวงศ์. 2559. รัฐพันลึกกับร่างรัฐธรรมนูญ. *ประชาไท*. ออนไลน์.
<https://prachatai.com/journal/2016/04/65105>.
- ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี, บรรณาธิการ. 2556. *Becoming red / กำเนิดและพัฒนาการสีแดงในเชียงใหม่*.
 เชียงใหม่: ศูนย์วิจัยและบริการวิชาการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พรรคอนาคตใหม่ - Future Forward. สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563
<https://www.facebook.com/FWPthailand/>.
- พรรคอนาคตใหม่ - Future Forward สืบค้นวันที่ 30 มีนาคม 2563
<https://www.facebook.com/FWPthailand/>.
- พรรคพลังประชารัฐ. สืบค้นวันที่ 30 เมษายน 2563 <https://www.facebook.com/PPRPThailand/>.
- พรรคพลังประชารัฐ. สืบค้นวันที่ 30 เมษายน 2563 <https://www.facebook.com/PPRPThailand/>.
- ลิขิต ธีรเวคิน. 2553. พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขปรับปรุง. *การเมืองการปกครองของไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศุทธิกานต์ มีจัน. 2562. บทวิจารณ์หนังสือ ประชาธิปไตยที่ไม่ตั้งมั่น. *วารสารการเมืองการปกครอง* 9: 2
 พฤษภาคม - สิงหาคม.
- สัมภาษณ์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคก้าวไกล. วันที่ 3 ตุลาคม 2566 ณ สัปปายะสภาสถาน.
- สัมภาษณ์นักเรียน. นักศึกษาในค่ายพรรคอนาคตใหม่เมื่อวันที่ 17-18 มกราคม 2563 ณ อำเภอแม่อน จังหวัด
 เชียงใหม่.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. 2560. *เส้นทางสู่ประชาธิปไตยที่ไม่ย้อนกลับ : ปัจจัยเชิงสถาบันการเมืองกับ
 ประชาธิปไตยที่ตั้งมั่น*. กรุงเทพฯ : วิทยาลัยการเมืองการปกครอง สถาบันพระปกเกล้า.
- สิริพรรณ นกสวน สวัสดิ์. 2561. *ระบบเลือกตั้งเปรียบเทียบ*. กรุงเทพฯ: สยามปริทัศน์.
- อดิพันธ์ พรหมพันธ์ใจ. 2563. *เปรมาธิปไตย : การเมืองไทยระบอบไฮบริด*. กรุงเทพฯ : Illuminations
 Editions.
- อนุสรณ์ อุณโณ และคณะ. 2565. *โครงการวิจัย "ให้มันจบที่รุ่นเรา": ขบวนการเยาวชนไทยในบริบทสังคมและ
 การเมืองร่วมสมัย*. ภายใต้แผนงานยุทธศาสตร์เป้าหมาย (Spearhead) ด้านสังคม แผนงานคนไทย
 4.0 สนับสนุนโดย สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.).
- อภิชาติ สถิตนิรามัย ยุคดี มุกดาวิจิตร และนิติ ภาวิครพันธุ์. 2556. *ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย*. เชียงใหม่:
 แผนงานสร้างเสริมนโยบายสาธารณะที่ดี (นสร.) สถาบันศึกษานโยบายสาธารณะ
 มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- อภิชาติ สถิตนิรามัย. 2566. "ทบทวนภูมิทัศน์การเมืองไทย": ผลการเลือกตั้ง 2566 "สองนักราชประชาธิปไตย".
วารสารสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์. 19. 2. 261-286.
- อันนา หล่อวัฒนตระกูล 2562 "ผู้มีสิทธิเลือกตั้งครั้งแรกกับพลังคนรุ่นใหม่ในวันที่การเมืองไทยแปรผัน"
ประชาไท สืบค้นวันที่ 20 มกราคม 2563 <https://prachatai.com/journal/2019/03/81669>
- อาสา คำภา. 2561. พลวัตสถาบันพระมหากษัตริย์เชิงเครือข่าย-ข้อสังเกตว่าด้วยความเปลี่ยนแปลงของเครือข่าย
 ชนชั้นนำไทย พ.ศ. 2495 -2535. *วารสารไทยคดีศึกษา* 15: 2 กรกฎาคม - ธันวาคม.

ภาษาอังกฤษ

- Kanokrat Lertchoosakul. 2021. "The White Ribbon Movement: High School Children in the 2020 Thai Youth Protests." *Critical Asian Studies*. DOI: 10.1080/14672715.2021.1883452.
- McCargo Duncan. and Anyarat Chattharakul. 2020. *Future Forward : the rise and fall of a Thai political party*. Copenhagen. Denmark : NIAS Press.
- McCargo. Duncan. 2005. Network Monarchy and Legitimacy Crisis in Thailand. *The Pacific Review*, 18(4), 499.
- Mérieau. Eugénie. 2016 Thailand's Deep State. Royal Power. and the Constitutional Court (1997–2015) *Journal of Contemporary Asia*, 46, 3:445-466.
- Mills, C. Wright. 1959. *The Power elite*. New York : Oxford University Press.
- Saowanee Alexander. 2021. "Sticky Rice in the Blood: Isan People's Involvement in Thailand's 2020 anti-government Protests." *Critical Asian Studies*. DOI: 10.1080/14672715.2021.1882867.
- Schedler. A. 2013. *The Uncertainty: Sustaining and Subverting Electoral Authoritarianism*. Oxford: Oxford University Press.